

Ekotoxikologické biotesty

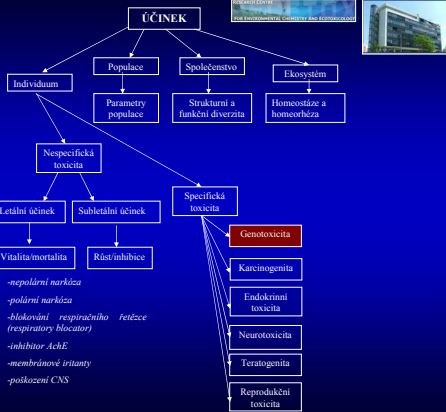
Část

TESTY GENOTOXICITY A MUTAGENITY

Přednášející: **RNDr. Pavel Čupr, Ph.D.**

GENOTOXICITA

- toxicita pro genom
- genotoxické faktory jsou schopny interagovat s DNA za vzniku reverzibilních i ireverzibilních změn
- poškození genomu může následně vést k mutagenezi, karcinogenezi, indukci fágů, buňččné smrti, chromozomálním aberacím a dalším neméně závažným důsledkům

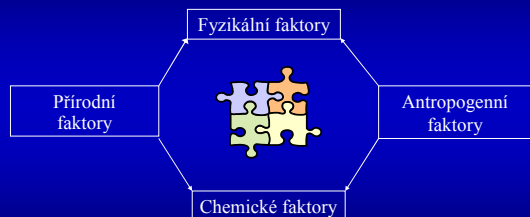
MUTACE

- za mutaci je považována jakákoliv změna v genetické informaci buněk, která není výsledkem rekombinace či segregace při dělení buněk, a je přenášena do dalších generací buněk či jedinců.
- proces vzniku mutací je označován jako mutageneze.
- mutace lze kategorizovat dle různých aspektů (viz dále).

MUTAGENEZE

- několikafázový proces.
- genotoxická látka s mutagenními účinky po vstupu do organismu a na základě své toxikokinetiky proniká v původní či změněné podobě do buňky (fáze 1).
- následně dochází k interakci s DNA v genomu, jejichž podstatou je kovalentní vazba na molekulu DNA, interkalace mezi řetězce dvojšroubovice, interakce s mitotickými strukturami (fáze 2).
- mutace, tedy změna v genotypu, která není letální, může v určitém časovém horizontu vést k transkripci a realizaci změněné informace, která se následně promítá v podobě mutantního fenotypu (fáze 3).
- procesu mutageneze nemusí být dokončen v případě, že daný genotoxický zásah je pro danou buňku letální či mutace byla včasně opravena.

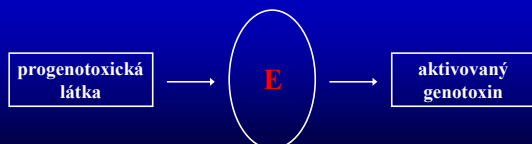
GENOTOXICKÉ FAKTORY

AKTIVACE PROGENOTOXINŮ I.

přímé mutageny – skupina látek, jež vykazuje své genotoxické účinky ve stávajícím stavu díky přítomnosti silně elektrofilní skupiny.

nepřímé mutageny – látky, jež za normálních podmínek nevykazují genotoxické účinky, ale v případě enzymatické přeměny získávají vhodnou molekulární strukturu, která umožňuje účinnou interakci s DNA.

AKTIVACE PROGENOTOXINŮ

Nejčastěji využívaným provedením metabolické aktivace je příprava mikrosomální frakce (S9 frakce):

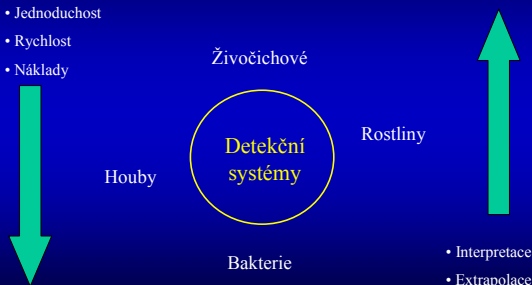
- jaterní mikrosomální frakce z potkanů či myši
- mikrosomální frakce z plic, ledvin či mozku potkanů a myši
- jaterní mikrosomální frakce lidských jater
- jaterní mikrosomální frakce z ryb
- rostlinná mikrosomální frakce

PŘEHLED NEJPOUŽÍVANĚJŠÍCH TESTŮ GENOTOXICITY A MUTAGENITY

VYHODNOCOVÁNÍ, INTERPRETACE A EXTRAPOLACE VÝSLEDKŮ TESTŮ

DETEKČNÍ SYSTÉMY GENOTOXICKÝCH ÚČINKŮ

- Jednoduchost
- Rychlost
- Náklady

PRINCIP BAKTERIÁLNÍCH TESTŮ GENOTOXICITY

Tři principiálně odlišné modely pro detekci genotoxických faktorů:

- model 1: DNA léze vede ke změně smyslu informace
V důsledku indukce reverzní mutace dochází k obnově určité vlastnosti buněk testovacího kmene, která je následně sledována.

- model 2: DNA léze indukuje SOS odpověď zahrnující SOS mutagenézi

V důsledku indukce poškození DNA je spuštěn systém SOS odpovědi, která je determinována skupinou SOS genů, jejichž aktivace je následně sledována na základě přepisu vhodného reportérového genu (specifický fúzní gen *SOS gen::reportérový gen*).

- model 3: DNA léze vede ke smrti buněk
Důsledkem poškození DNA u kmenů buněk, které nejsou schopné opravovat vzniklá poškození, je buněčná smrt.

PŘEHLED BAKTERIÁLNÍCH TESTŮ GENOTOXICITY

- model 1:
  - Amesův test – vznik histidin-prototrofních CFU (Ames et al., 1975)
  - Ara-test – vznik L-arabinóza-rezistentních CFU (Englesberg et al., 1962)
  - Ampicilinový test – vznik ampicilin-rezistentních CFU (Lee et al., 1994)
  - Reverzní test na E. coli – vznik tryptofan-rezistentních CFU (Bridges, 1972)
  - Mutatox – obnovení bioluminiscence buněk (Johnson, 1992)
  - GFP test – obnovená schopnost produkce GFP (Cariello et al., 1998)
- model 2:
  - SOS chromotest – indukce přepisu *sulA::lac-Z* (Quillardet et al., 1982)
  - UmuC test – indukce přepisu *umuC::lac-Z* (Oda et al., 1985)
  - SulA test – indukce přepisu *sulA::lac-Z* (El Mzibri, 1996)
  - RecA test – indukce přepisu *recA::luxCDABE* (Min et al., 1999)
  - Vitotox – indukce přepisu *recN::luxCDABE* (Van der Leije et al., 1997)
  - Lux-fluoro test – indukce přepisu *recA::luxCDABE* (Baumstark-Khan et al., 2001)
- model 3:
  - Reparační test – pokles počtu CFU v důsledku poškození DNA (Green, 1977)

AMESŮV TEST I.

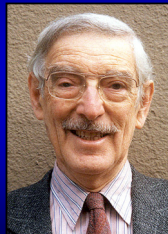
Specifikace

- jednoduchý screeningový nástroj, který je nejčastěji používán a jako jediný všeobecně doporučován národními normami

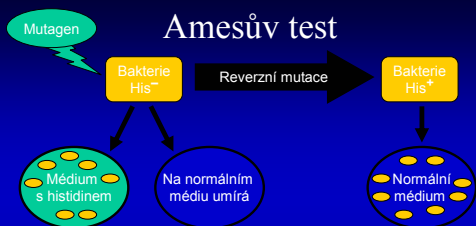
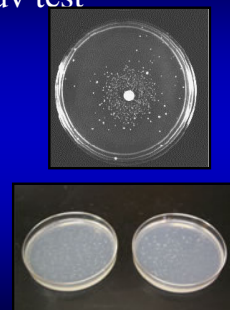
Princip

- test je založen na indukci reverzních mutací v histidinovém lokusu v buňkách geneticky modifikovaného kmene *Salmonella typhimurium*
- reverzní mutace je spojena s přeměnou histidin-axotrofních buněk (His⁻) na histidin-prototrofní (His⁺)
- histidin-prototrofní buňky jsou následně schopné růst v médiu bez přítomnosti aminokyseliny histidinu
- obnova růstu a metabolické aktivity je signálem genotoxických účinků testovaného vzorku

Amesův test

Bruce Ames (nar. 1928)

- Umožňuje studium reverzních mutací u histidin – deficientních kmenů bakterie *Salmonella typhimurium*. Tyto auxotrofní mutanty přežívají pouze na médiu obsahujícím histidin.
- Působením mutagenu dojde u některých buněk k reverzní mutaci, která způsobí „opravu“ genu pro syntézu histidinu. Bakterie s touto mutací tak znovu získají schopnost tvorby histidinu a přežívají i na médiu, které histidin neobsahuje.

Amesův test

0 Negativní kontrola
SPONTÁNNÍ REVERTANTI
Proč lze i na negativní kontrole (tj. na misce bez jakéhokoliv mutagenu) pozorovat nárůst bakterií?

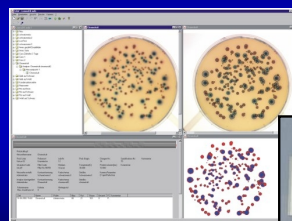
Miska s testovanou látkou
GENOTOXICITA PROKÁZANA
Interpretujte výsledek testu? Lze tímto výsledkem potvrdit genotoxicitu látky?

Pozitivní kontrola
SLOUŽÍ KE KONTROLE PRŮBĚHU TESTU A PRO SROVNÁNÍ
Vysvětlíte, jaký význam má pozitivní kontrola (tj. aplikace známého mutagenu)?

Výsledek Amesova testu

Amesův test – automatické odečtení výsledků

AMESŮV TEST

Flukтуаční verze Amesova testu – Mutachromoplate™ (EPBI)

Vyhodnocení: počet pozitivních jamek (žluté) X negativní kontrola.
(statistické vyhodnocení – Poissonova distribuce).

Případně počítáme mutagenní aktivitu (M.A.).

MUTATOX I.

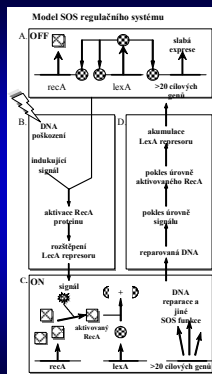
Specifikace

- krátkodobý, velmi citlivý screeningový test založený opět na indukce reverzních mutací (model 1.)

Princip

- test je opět založen na indukci reverzních mutací v důsledku iniciace substitucí, translokace, inhibice syntézy DNA nebo tvorby DNA aduktů genotoxickými látkami v *luxCDABE operonu* geneticky modifikované bakterie *Photobacterium phosphoreum* (*Vibrio fischeri*) M 169, která **není schopná luminovat (dark cells)**
- test probíhá v tekutém médiu !! v květech, či mikrodestičkách
- v důsledku reverzní mutace je obnovena schopnost luminescence buněk a na základě její kvantifikace je odhadován genotoxický potenciál testovaného vzorku

testy modelu 2.

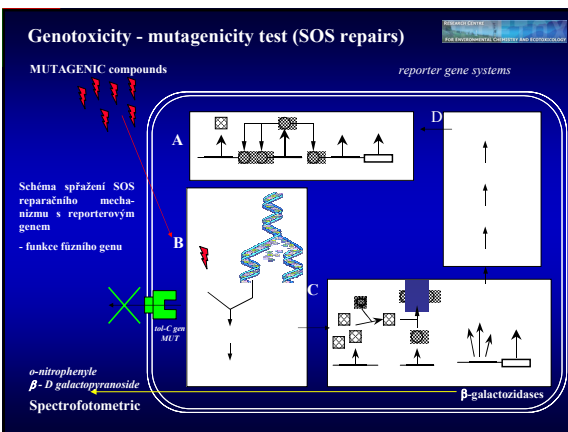
SOS CHROMOTEST I.

Specifikace

- jednoduchý, rychlý, screeningový nástroj s miniaturizovaným provedením založený na stejném principu jako umuC test

Princip

- podstatou SOS chromotestu je indukce SOS odpovědi v důsledku poškození DNA genotoxickou látkou
- ze skupiny SOS genů (din genů) je tentokrát využíváno propojení *su1A* genu s reportérovým *lac-Z* genem
- cílenou genovou manipulací byl do kmene *Escherichia coli* PQ 37 vložen specifický fúzní gen *su1A::lac-Z*
- jako kontrola toxicity vzorku je kontinuálně bakterií syntetizována alkalická fosfatáza, jejíž pokles aktivity signalizuje inhibici buněk

UMUC TEST I.

Specifikace

- Jednoduchý, rychlý, screeningový nástroj s miniaturizovaným provedením a širokou specifičtostí k různým skupinám genotoxických faktorů, který je založený na indukci SOS odpovědi (model 2)

Princip

- podstatou umuC testu je indukce SOS odpovědi v důsledku poškození DNA genotoxickou látkou
- ve skupině SOS genů (din genů) jsou obsaženy i geny *umuC* a *umuD*, jejichž přepis je zahrnut v komplexním procesu SOS odpovědi
- cílenou genovou manipulací byl do kmene *Salmonella typhimurium* TA 1535 vložen plazmid pSK1002 nesoucí specifický fúzní gen *umuC::lac-Z*

UMUC TEST

- test bez metabolické aktivity: IF = 1,5
- test s metabolickou aktivací: IF = 2,0
- podmínkou pro správnost odhadu IF je skutečnost, že při testování dané látky (v určité koncentraci) nesmí být dosaženo více než 50 % inhibice růstu (G nesmí být menší než 0,5)

Testovací biologický systém

Salmonella typhimurium TA1535/pSK1002

UMUC TEST IX.

MODIFIKACE KLASICKÉHO UMUC TESTU

A) Nové kmeny *Salmonella typhimurium*

NM1011 - zvýšená produkce nitrátreduktázy

NM 2009 - zvýšená produkce O, N-acetyltransferáz

NM 3009 - zvýšená produkce nitrátreduktázy a O, N-acetyltransferáz

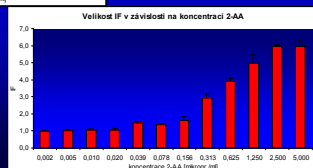
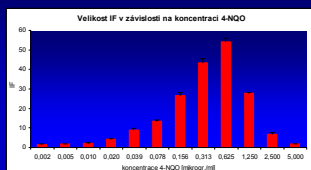
OY1001/1A2 - produkce CYP 1A2 a NADPH-P450 reduktázy

NM5004 - produkce kysího glutathionu-S-transferázy

NM6001 a NM6002 - produkce lidských NAT1 a NAT2

TA1535/pSK-luc - reportérovým genem je zde gen pro luciferázu

UMUC TEST X.

VITOTOX I.

Specifikace

- Jednoduchý, rychlý, screeningový nástroj s miniaturizovaným provedením založený na stejném principu jako umuC test

Princip

- podstatou Vitotoxu je opět indukce SOS odpovědi v důsledku poškození genomu testovacího kmene *Salmonella typhimurium*
- tentokrát je využíván geneticky manipulovaný kmen *Salmonella typhimurium*, jež obsahuje lux operon luxCDBAE izolovaný z *Vibrio fischeri* a opatřený recN promotorem podléhající regulaci ze strany *lexA* proteinu (tedy fúzní gen *recN:luxCDBAE*)
- reportérový operon je uložen v plazmidu pMOL1067 nebo pMOL1068

recA TEST

Specifikace

- Jednoduchý, rychlý, screeningový nástroj s miniaturizovaným provedením založený na stejném principu jako umuC test

Princip

- podstatou RecA je opět indukce SOS odpovědi v důsledku poškození genomu testovacího kmene *Escherichia coli* **DPD2794**
- tentokrát je využíván geneticky manipulovaný kmen *Escherichia coli*, jež obsahuje fúzní gen **recA:luxCDABE**
- Fúzní gen je tvořen bezpromotorovým operonem **lux operon luxCDBAE** izolovaným z *Vibrio fischeri*, který byl opatřen promotorem *recA* genu podléhajícímu regulaci ze strany *lexA* proteinu
- reportérový operon je uložen v plazmidu

RECA TEST

- v důsledku indukce SOS odpovědi probíhá reakce, v jejímž důsledku začnou buňky luminovat:

- paralelně probíhá testování toxicity, kdy je sledována inhibice růstu buněk během inkubace (600 nm)

VÝVOJ V BAKTERÁLNÍCH TESTECH GENOTOXICITY

AMESŮV TEST

- 4 základní kmeny (TA 98, TA 100, TA 1535, TA 1537)
- agarové plotny
- S9, + S9
- expozice 48 – 72 hodin
- počty CFU na misku

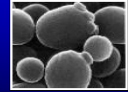
NEVÝHODY

- několik kmenů
- vliv His ve vzorku
- design
- přídavek S9 frakce
- délka expozice
- toxicita nekontrolována
- vyhodnocování

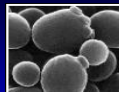
VÝHODY

- standardizace (normy)
- vysoká citlivost
- dobrá srovnatelnost výsledků s testy na vyšších organismech
- nejpoužívanější test
- uznávaný test

TESTY GENOTOXICITY NA KVASINKÁCH

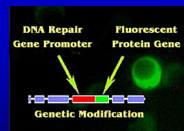

➤ RAD54 - GFP

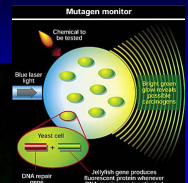
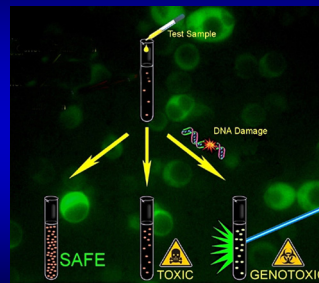
Geneticky modifikovaný kmen *Saccharomyces cerevisiae*

Kopie promotoru pro reparační gen umístěn před gen pro GFP protein vykazující fluorescenci

➤ RAD54 - GFP

Princip testu:

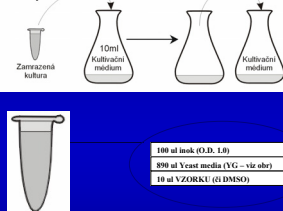
Po poškození DNA dojde ke spuštění reparačního procesu a tím i k produkci tohoto GFPproteinu, který je detekován měřením fluorescence

Paralelně sledování cytotoxicity měřením absorbance (A600)

Optimalizovaný postup

Saccharomyces cerevisiae

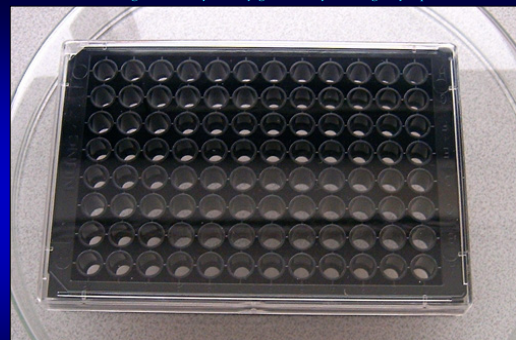
A. Příprava kultury

Resuspicejte asi 100 µl Eppendorf skleničky po 200 ul do 3 jarek (kapaliny)

Design založení testu v mikrodětičce (černá, s čířým dnem pro fluorimetrii)

Design založení testu v mikrodětičce (černá, s čířým dnem pro fluorimetrii)

Aplikovaný experimentální design

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
A	V ₀₁ 1.0	V ₀₁ 1.0	V ₀₁ 1.0	V ₀₁ 1.1	V ₀₁ 1.1	V ₀₁ 1.1	V ₀₁ 1.2	V ₀₁ 1.2	V ₀₁ 1.2	V ₀₁ 1.4	V ₀₁ 1.4	V ₀₁ 1.4
B	V ₀₂ 1.0	V ₀₂ 1.0	V ₀₂ 1.0	V ₀₂ 1.1	V ₀₂ 1.1	V ₀₂ 1.1	V ₀₂ 1.2	V ₀₂ 1.2	V ₀₂ 1.2	V ₀₂ 1.4	V ₀₂ 1.4	V ₀₂ 1.4
C	V ₀₃ 1.0	V ₀₃ 1.0	V ₀₃ 1.0	V ₀₃ 1.1	V ₀₃ 1.1	V ₀₃ 1.1	V ₀₃ 1.2	V ₀₃ 1.2	V ₀₃ 1.2	V ₀₃ 1.4	V ₀₃ 1.4	V ₀₃ 1.4
D	V ₀₄ 1.0	V ₀₄ 1.0	V ₀₄ 1.0	V ₀₄ 1.1	V ₀₄ 1.1	V ₀₄ 1.1	V ₀₄ 1.2	V ₀₄ 1.2	V ₀₄ 1.2	V ₀₄ 1.4	V ₀₄ 1.4	V ₀₄ 1.4
E	V ₀₅ 1.0	V ₀₅ 1.0	V ₀₅ 1.0	V ₀₅ 1.1	V ₀₅ 1.1	V ₀₅ 1.1	V ₀₅ 1.2	V ₀₅ 1.2	V ₀₅ 1.2	V ₀₅ 1.4	V ₀₅ 1.4	V ₀₅ 1.4
F	V ₀₆ 1.0	V ₀₆ 1.0	V ₀₆ 1.0	V ₀₆ 1.1	V ₀₆ 1.1	V ₀₆ 1.1	V ₀₆ 1.2	V ₀₆ 1.2	V ₀₆ 1.2	V ₀₆ 1.4	V ₀₆ 1.4	V ₀₆ 1.4
G	PK-1	PK-1	PK-1	PK-1	PK-1	PK-1	PK-2	PK-2	PK-2	PK-2	PK-2	PK-2
H	NK	NK	NK	NK	NK	NK	BL	BL	BL	BL	BL	BL